

СТВОРЕННЯ «РОЗУМНИХ СІЛ» НА ЗАСАДАХ ЦИФРОВАЗАЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Анотація. У статті досліджено концептуальні основи та інструментарій ідеї «Розумне село» та стан практичного втілення її у вітчизняній практиці. Наголошено на першочерговості закріплення в суспільстві принципів сталості, ендогенності, соціального партнерства та багатofакторного залучення зацікавлених сторін. Підкреслено, що ключовим інструментом «Розумного села» виступають цифрові технології.

Ключові слова: сільський розвиток; регіональне стратегування; розумне село; цифровізація.

CREATION OF "SMART FORCES" ON THE BASIS OF DIGITALIZATION: FOREIGN EXPERIENCE AND DOMESTIC PROSPECTS

Abstract: The article examines the conceptual foundations and tools of the idea of "Smart Village" and the state of its practical implementation in domestic practice. Emphasis is placed on the priority of consolidating the principles of sustainability, endogeneity, social partnership and multifactorial stakeholder involvement in society. It is emphasized that the key tool of the "Smart Village" are digital technologies.

Keywords: rural development; regional strategizing; smart village; digitization.

З кінця 2010-х суспільство дедалі активніше здійснює культурні та технологічні зрушення, які докорінно змінюють систему взаємовідносин між людьми, новітні технології, формують нові наукові підходи та творчість. Започаткований Європейською комісією та Європейським парламентом рух «Розумні села» через розробку та прийняття Бледської декларації у 2018, відкриває нові можливості для розвитку сільської місцевості. На зміну підходу максимізації обсягу виробництва за мінімальною ціною питання підвищення якості продовольства, здоров'я споживачів та благополуччя тварин, відтворення біорізноманіття, цінність природних ландшафтів та екологічних ресурсів, збереження сільських традицій нині розглядаються європейським суспільством як пріоритетні. Відповідно євроінтеграційні прагнення України вимагають поглиблення теоретичних та емпіричних досліджень в цій сфері та висвітлення їх результатів.

Теоретичну основу руху «Розумні села» сформував симбіоз теорій сталого розвитку, соціального партнерства та активності зацікавлених сторін [1, с.504-505].

В основі теорії сталого розвитку закладено гармонізація економічної, соціальної та екологічної сфер. Вона передбачає дотримання принципів раціонального природокористування та забезпечення охорони навколишнього середовища, розвитку людського потенціалу та поліпшення стану соціальної сфери, дотримання балансу соціального й економічного розвитку. Практичне втілення цих принципів вимагає узгодженості дій на глобальному, національному, регіональному та локальному рівнях управління. Відповідно актуальність налагодження результативного соціального діалогу зростає. Він передбачає процес формування розуміння, що взаємодіючі сторони усвідомлюють і визнають суперечність інтересів, але докладають зусиль для їхнього узгодження. Отже, метою соціального діалогу виступає соціальне партнерство, яке ґрунтується на формуванні спільності інтересів між взаємодіючими сторонами і визначається суспільними відносинами, заснованими на добровільній, безкорисливій співпраці та солідарності, панівній моральній єдності, а також відповідальності та підзвітності. Наміри досягнення суспільно значимих цілей у глобальному масштабі обумовлюють запит на перехід до парадигми залученості громади, що акумулює принципи активності зацікавлених сторін. В основі парадигми залученості громади закладено взаємодію широкого кола учасників місцевої громади (активістів, бізнесу, експертів, державних та самоврядних органів влади) за умов активного обміну знаннями між ними щодо створення спільними зусиллями культурних і матеріальних цінностей. Стійкість досягнутих результатів та довготривалість впливів в значній мірі визначається значимістю таких цінностей для кожного учасника. Відтак, концепція неендогенного

розвитку щодо розвитку сільських територій ґрунтується на оптимальному використанні наявних внутрішніх ресурсів громади та раціональності у використанні залучених ззовні сил і ресурсів.

Важливим інструментом у моделюванні «Розумного села» виступають цифрові технології. Їх подальше інтенсивне просування у всі сфери життєдіяльності людини зумовлює необхідність врахування таких аспектів:

- наявність та сумісність засобів зв'язку (мережева інфраструктура, ІКТ);
- розвиток цифрових, управлінських та комунікаційних навичок;
- розширення свідомості (раціональність обраних цілей, що переслідуються).

Підтримуючи рух «Розумного села» в світовій практиці активізується розбудова інструментарію такого як «Живі лабораторії» (Living Labs). Це відкрита цифрова платформа, яка дозволяє залучати споживачів до розробки інноваційних продуктів або послуг, пропонує створення місцевих партнерств з установами, відкритими для інновацій, такими як державні, приватні та НУО. Living Labs – це простір для здійснення спільними зусиллями інноваційних досліджень, розробок та заходів, які ґрунтуються на просуванні парадигми спільної творчості та використання міждисциплінарних підходів [2]. Від часів першого артикулювання терміну «розумного» (smart) Уільямом Митчеллом для опису процесу здійснення досліджень користувачів у контексті так званих розумних будинків і до нині сфера досліджень з цієї тематики змінює свою спрямованість залежно від конкретних контекстів та напрямків робіт. Living Labs вже функціонують в сферах охорони здоров'я (нові технології лікування, профілактика захворювань, догляд за особами літнього віку), енергетики та охорони навколишнього середовища, медіа та креативній індустрії, розвитку сільських територій, соціальної інтеграції, транспортної логістики, розвитку технологій для розумних міст (Smart Cities). Фактично це певне розширення моделей е-комерції (наприклад, B2B, G2C, C2B, B2G і т.д.) багатоакторної взаємодії бізнесу, споживачів, органів влади.

Кількість активно діючих Living Labs варіюється лише в мережі «Європейської мережі живих лабораторій» (European Network of Living Laboratories (ENoLL)) понад 170 активних членів, що складає 43% серед тих, які приймали членство (395 одиниць за 9 років). Географією охоплення ENoLL є всі континенти, але найбільша концентрація Living Labs в країнах-членах ЄС, 20 з 28 країн [3].

В контексті розвитку регіональної інноваційної політики підходи Living Lab застосували шість середземноморських країн (Греція, Кіпр, Італія, Франція, Іспанія та Словенія). Реалізований цими країнами проект був зосереджений на прискоренні розвитку інноваційного потенціалу регіону. Проектом розбудовано лише регіональний рівень, оскільки у фокусі його уваги був розвиток транснаціональної середземноморської Living Lab, відповідно заходи були спрямовані на розвиток сільських територій, планування територій, туризм, розбудову мереж МСП.

Таким чином, в основі розумного сільського розвитку є глибоке розуміння і прийняття принципів сталості, ендогенності, партнерства та багатофакторного залучення зацікавлених сторін. І лише сформованість такого світобачення поряд з цифровізацією управлінських процесів і в побуті, і виробництві, і інших сферах, на нашу думку, дозволяє стверджувати, що розвиток сільських територій є раціональним, тобто розумним.

Зусиллями міжнародної технічної підтримки розпочато просування ідеї «Розумні села»[4] також і в Україні. Однак, з огляду на мовний бар'єр, мізерним є висвітлення концептуальних основ такого руху і, відповідно, його спрощення. Спираючись на відкриті джерела, встановлено, що концептуальною основою «Розумні села» у вітчизняній практиці переважно виступає концепція цифровізації, тобто акцент зроблено на інструментарію, а не на сутності.

Так, громадою селища Волоське на Дніпропетровщині [5] під егідою ідеї «Розумне село» повідомлено про запровадження безготівкових розрахунків ПриватБанком та Mastercard (безготівковий експеримент «Розумне село») та Смарт школи, яка дозволяє здійснювати контроль відвідуваності учнів батьками та керувати обсягами продовольства в їдальні.

Також повідомлено, що в межах Марківської громади Луганської області запроваджено електронну систему «Розумне село» розроблену компанією «Smart IT» із Чернівців, що дозволила створити віддалені робочі місця представників ЦНАПів у старостатах та здійснювати через них процеси управління базою даних сільських жителів [6].

Натомість, результатом наукових досліджень Вишневецького О.С. є напрацювання концептуальної моделі та дизайну створення «національної цифрової платформи стратегування». Вона передбачає можливість органам місцевого самоврядування, органам державної влади, громадянам (фізичним особам), бізнесу, експертній спільноті спільно здійснювати розробку

стратегічних документів, реалізовувати їх програмні цілі, а також здійснювати моніторинг і контроль виконання. На думку автора впровадження такої платформи в систему стратегування країни забезпечить узгодження стратегій на всіх рівнях влади, сприятиме консолідації зусиль населення, бізнесу та влади, а також підвищенню культури стратегування в країні [7, с.220-221].

Отже, ініційований європейською спільнотою рух «Розумні села» відкриває нові можливості розкриття внутрішнього потенціалу сільських жителів з розумним використанням наявних ресурсів і створює передумови усунення вітчизняних ментальних викривлень. А подолання бар'єрів цифровізації у сільській місцевості та широке впровадження таких інструментів як «Живі лабораторії», «Цифрова платформа стратегування» сприятиме зменшенню розриву між розвитком міста і села.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Atkočiūnienė V., Vaznonienė G. Smart village development principles and driving forces: the case of Lithuania. *Europ. Countrys.* Vol. 11, 2019, No. 4, p. 497-516 URL: <https://sciendo.com/pdf/10.2478/euco-2019-0028> (Дата звернення 17.01.2021 р.)

2. Zavrtnik V., Superina A. and Stojmenova Duh E. Living Labs for Rural Areas: Contextualization of Living Lab Frameworks, Concepts and Practices. *Sustainability*, 2019, 11(14). <https://doi.org/10.3390/su11143797> URL: <https://www.mdpi.com.translate.goog/2071-1050/11/14/3797/htm? x tr sl=en& x tr tl=ru& x tr hl=ru& x tr pto=sc> (Дата звернення 18.01.2021 р.)

3. 10th wave of ENoLL membership opened. OpenLivingLab Days 2016 : website. URL: <https://openlivinglabdays16-wordpress-com.translate.goog/2015/12/10/the-10th-wave-for-enoll-membership-is-now-open/? x tr sl=en& x tr tl=ru& x tr hl=uk& x tr pto=sc> (Дата звернення 19.01.2021 р.)

4. Про проект «Розумне село». Agrarian reform centr : веб-сайт. URL: <https://agrarianreformcenter.wordpress.com/2017/06/20/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D0%BD%D0%B5-%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%BE/>

5. 9 із 10 жителів «Розумного села» на Дніпропетровщині користуються картками — перші результати пілотного проекту ПриватБанку та Mastercard. Mastercard : веб-сайт. URL: <https://www.mastercard.com/news/europe/uk-ua/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81-%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B8/uk-ua/2019/veresen/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%89%D0%B8/> (Дата звернення 18.01.2021 р.)

6. Марківська громада вводить електронну систему «Розумне село». Марківська територіальна громада : веб-сайт. URL: <https://markivska-gromada.gov.ua/news/1631019494/> (Дата звернення 18.01.2021 р.)

7. Вишневський О.С. Національна цифрова платформа стратегування: користувачі, блоки, архітектура. *Економічний вісник Донбасу*, 2020, № 2(60), С.216-224. doi: 10.12958/1817-3772-2020-2(60)-216-224 URL: [http://www.evd-journal.org/download/2020/2\(60\)/23-Vyshnevskiyi.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2020/2(60)/23-Vyshnevskiyi.pdf) (Дата звернення 17.01.2021 р.)

Похиленко Наталія Михайлівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу організації менеджменту, публічного управління та адміністрування, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Київ, e-mail: pohylenko29@gmail.com

Pokhylenko Nataliia M. – candidate of economic sciences, research fellow of the department of Organization of Management, Public Management and Administration, National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”, Kyiv, e-mail: pohylenko29@gmail.com